

Резюме. Учитывая современные научные исследования, в статье проанализированы особенности проявления креативности студентов гуманитарного и технического профиля. Приведены примеры разноплановых исследований в сфере креативности. Определены отличия творческого мышления студентов гуманитарных и технических специальностей и их способности к креативности.

Ключевые слова: креативность, гуманитарный, технический профиль, развитие, мышление, идея, способности.

Summary. Taking into account modern scientific research article analyzes features of display of creativity students in the humanities and technical profile. Examples are given of diverse research in the sphere of creativity. Are defined differences of creative thinking students in the humanities and technical profile and their capacity for creativity.

Key words: creativity, humanitarian, technical profiles, development, thinking, idea, abilities.

УДК 159.923.2

О.Б. ДЕМЯНЮК

ОБРАЗ СВИТУ ЯК ПСИХОЛОГІЧНА ОСНОВА САМОРЕАЛІЗАЦІЇ МОЛОДІ

У статті здійснено теоретичне дослідження психологічних особливостей формування образу світу у контексті проблеми самореалізації людини та її світосприйняття, проаналізовані особливості фундаментальних екзистенційних мотивацій, життєвих стратегій, життєвих ситуацій, життєвих позицій, життєвих програм, життєвого світу особистості, принципи саморегуляції мотивації до світу.

Ключові слова: образ світу, екзистенційна мотивація, праїтенційність, суб'єктивний розвиток, життєвий світ, життєва стратегія, життєва програма, життєва ситуація, життєва позиція, принципи мотивації до світу.

Постановка проблеми. У розвитку сучасної психології найбільш перспективними визнаються ті тенденції, які пов'язані з розумінням людини, по-перше, як «світу людини», та, по-друге, не тільки і не стільки як об'єкта формування зовнішнього впливу, скільки як суб'єкта, включеного в світ через активний, творчий характер своєї життєдіяльності, який створює світ і себе за допомогою власних дій і вчинків. На сучасному етапі життя висуває нові вимоги до особистості, що зумовлює постійний рух до нових форм існування та взаємодії в мінливому світі. Адаптація до нових соціокультурних і економічних умов передбачає якісні зміни в способі життя людей, і це безпосередньо відображається на їх світосприйнятті та, насамперед, на образі світу молоді як найбільш відкритої і готової до змін частини суспільства. Аналіз способів і критеріїв осмислення світу, себе у світі, можливості відтворити індивідуальну своєрідність особистості є важливим практичним завданням у сучасних умовах розвитку освіти, основною метою якої є особистісна і професійна самореалізація та самовизначення, де молодь насамперед виступає експертом власного життєвого світу.

Необхідно зазначити, що категорія «образ світу» є однією з основних у сучасній психології. Вивчення суб'єктивного простору особистості було і залишається одним з актуальних завдань психологічної науки. У вітчизняній психології початок активного вживання терміну «образ світу» пов'язаний з іменем О. Леонт'єва. Образ світу він визначив як цілісну, багаторівневу систему уявлень людини про світ, інших людей, про себе та свою діяльність. За О. Леонт'євим, образ світу має діяльну природу, формування внутрішньої репрезентації реальності відбувається через активну дію суб'єкта, при цьому задіяні не тільки пізнавальні процеси, але й уся особистість в цілому [7]. Проблеми становлення і розвитку образу світу представлені в дослідженнях Є. Артем'євої, Г. Борулави, О. Івашкіна, Є. Клімова, О. Леонт'єва, В. Петухова, Дж. Ройса, В. Серкіна, С. Смірнова, М. Холодної, Д. Уордела та ін. Розробляється дослідниками також ідея єдності сприйняття світу і оцінки особистістю своїх можливостей у ньому як основи для вибору певних стратегій взаємодії з об'єктивною реальністю, самореалізації особистості (К. Абульханова-Славська, Р. Ахмеров, Ф. Василюк, Л. Дорфман, В. Клочко, О. Коржова, О. Кронік, А. Ленгле, Д. Леонт'єв, С. Рубінштейн, Т. Титаренко, А. Фонарьов та ін.).

Мета статті – здійснення науково-теоретичного дослідження психологічних особливостей формування образу світу як психологічної основи самореалізації особистості – цілісного процесу становлення людини на своєму життєвому шляху у контексті аналізу сучасних психологічних теорій.

Результати теоретичного дослідження. Образ світу в контексті самореалізації особистості ми будемо розглядати в межах психології життя, яка досліджує першооснову індивідуального існування людини як прояву її соціального буття, розкриває психологічні механізми індивідуального життєздійснення та вивчає шляхи досягнення цілісності й повноти індивідуального буття, умови набуття особистісного статусу суб'єкта життєтворчості. Серед психологічних напрямів розробки проблеми образу світу в контексті самореалізації особистості можна відзначити: теорію екзистенційної мотивації (А. Ленгле), теорію особистості як суб'єкта життя (С. Рубінштейн), теорію розвитку особистості протягом життя (О. Головаха, О. Коржова, О. Кронік), психологію життєвого шляху особистості (К. Абульханова-Славська, Б. Анан'єв, Г. Крайг, С. Рубінштейн та ін.), психологію життєвого світу особистості (Ф. Василюк, Д. Леонт'єв, Т. Титаренко), дослідження розвитку життєтворчої активності особистості (В. Ямницький) та ін. Охарактеризуємо окремі дослідження означеного напрямку.

Теоретичним підґрунтям психології життя є екзистенційна психологія, в контексті нашого дослідження вважаємо доцільним проаналізувати її основні положення. Представники цього напрямку (Л. Бінсвангер, В. Франкл, А. Ленгле, Р.Мей та ін.) зосередили свою увагу не на вивченні проявів психіки людини, а власне на її житті в нерозривному зв'язку зі світом і іншими людьми (тут-буття, буття-в-світі, буття-разом). Світ у екзистенційній психології, згідно Р. Мей, розуміється саме як світ людини, він не є чимось даним, статичним, до чого людина просто пристосовується; це швидше певна динамічна модель, завдяки якій людина перебуває у процесі формування та планування, оскільки володіє усвідомленням себе [10]. Екзистенційні аналітики виділяють 3 модули (одночасно співіснуючі аспекти) світу:

1) Umwelt (дослівно світ навколо) – матеріальний, а саме «біологічний» і «фізичний» світ, навколишнє середовище людини, світ об'єктів. Світ, в який людина «закинута» фактом свого народження і до якого адаптується протягом свого життя.

2) Mitwelt (дослівно зі світом) – світ близьких людині людей, світ взаємин між людьми, в процесі яких вони змінюються.

3) Eigenwelt (дослівно свій світ) – світ самості, світ самосвідомості та самоосмислення, світ «для мене». З такого розуміння світу, зокрема впливає, що реальність буття у світі виявляється, якщо акцент робиться на якомусь із світів, а інші виключаються [9].

Розглянемо докладніше основні положення сучасної теорії екзистенційної мотивації особистості А. Ленгле, яка в контексті нашого дослідження заслуговує на увагу. Ключовим поняттям екзистенційного аналізу є не особистість, а екзистенція, яка означає справжнє життя, повне глибоких почуттів, реалізованих починань, власних рішень, нехай навіть помилкових, загалом, складне, але хороше життя. В межах означеного підходу, людина розглядається як триєдність, система трьох вимірів: тілесного, що підкоряється законам хвороби чи здоров'я; психічного, або, точніше, психодинамічного, підпорядкованого законам збереження себе за будь-яку ціну, відтак, законам задоволення потреб; духовного, так званого Person, того, що нічим не детерміновано, тобто вільного в людині. Персональний вимір людини не може хворіти, але може бути блокований, тоді Person приходить у відчай, екзистенція не виконується, людина страждає.

А. Ленгле створив ієрархічну систему чотирьох фундаментальних мотивацій. Основне питання рівня першої фундаментальної мотивації – *чи можу я бути в цьому світі?* Як і М. Гайдеггер, А. Ленгле розглядає позитивну відповідь на питання «Чи можу я бути в цьому світі?» як фундамент для створення всієї екзистенції. У першій фундаментальній мотивації основний зміст персональної переробки – прийняти і витримати. Суть прийняття – «я можу бути, і це може бути». Наслідки прийняття – почуття довіри до світу, що переживається як готовність виявляти в світі безліч опор, у тому числі і духовних, що виходять за межі одного індивідуального життя, за межі раціонального.

Питання другої фундаментальної мотивації – *чи подобається мені жити?* Я можу бути в цьому світі, але чи хороше моє життя? У межах другої фундаментальної мотивації йдеться про здатність бути емоційно відкритим, про зародження почуттів, про функції емоцій, про мистецтво насолоджуватися життям і глибоко страждати з приводу втрати цінності. Радість і смуток, вся повнота чуттєвих переживань відкриваються людині, коли вона здатна не ховатися, а йти назустріч всьому, що приносить життя. Відкритість щодо радості і страждань – тема персональної переробки почуттів, незадоволеності життям. Новоутворення, що виникає при наявності у людини подібних установок до життя, – переживання фундаментальної цінності життя.

У кожній ситуації для людини важливо отримати відповідь на питання: *чи маю я право бути таким?* Це основне питання третьої фундаментальної мотивації. Вирішивши для себе питання «чи маю я право?» позитивно, людина може бути більш захищеною перед іншими людьми, які також виносять свої судження про неї. В персональній переробці розвивається довіра до власних оцінок, орієнтація на себе і через це резистентність до зовнішніх оцінок. Основне новоутворення рівня третьої мотивації – розвиток самоцінності особистості, наслідком високої самоцінності є готовність до діалогу, тільки маючи на досвіді переживання цінності власного Я, людина здатна цінувати і поважати Я Іншого.

Основне питання четвертої фундаментальної мотивації звучить так: *що я повинен робити?* І це питання, яке адресується майбутньому. Тема цієї завершальної мотивації – внесення себе в життя, самореалізація особистості. Без цього діяльного здійснення себе немає шансів пережити почуття екзистенційної наповненості. Наповнене сенсом воління – основний процес четвертої фундаментальної мотивації.

Відтак, фундаментальні екзистенційні мотивації полягають у прагненні людини до того, щоб: справитися зі світом, умовами, в які він нас ставить, і можливостями, їм наданими; справитися з життям – зростанням, дозріванням, тлінністю існування і пов'язаними з цим бажаннями і стражданнями; відкритися своєму майбутньому, всьому, що буде, і тому великому цілому, у взаємозв'язку з яким людина відчуває себе, тобто, діючи, присвятити себе смислу. І тому дуже важливим є усвідомлення не тільки того, чого хоче від людини ситуація, а й те, що в ній самій прагне бути прожитим. Те, чого хоче людина, і те в ній, що прагне бути прожитим, А. Ленгле називає праінтенційністю. Праінтенційність допомагає людині знайти найбільш відповідне для неї місце у світі, ті ніші і простір, де вона може найкращим чином розвиватися і реалізовувати себе. Отже, у межах даного підходу людина розуміється як така, що не тільки «відкрита світу», але так само і «відкрита стосовно самої себе». Екзистенційний аналіз концентрується на тому, щоб зробити людину здатною реалізовувати свою сутність серед викликів неспокоїного світу. Ставши самою собою, людина в діалозі зі світом проживає своє покликання, перебуваючи там, де вона найбільш потрібна. З точки зору сучасного

екзистенційного аналізу здійснення екзистенції досягається завдяки феноменологічній відкритості людини і діалогічному обміну із внутрішнім і зовнішнім світом [9].

Ідея єдності людини і світу, їх цілісності є ключовою в теорії С. Рубінштейна. На його думку, людина включається у взаємовідношення зі світом і як його частина, і як суб'єкт, що пізнає та перетворює цей світ. Саме спосіб здійснення власного життя, спосіб прояву активності і характеризує особистість. Суб'єктний розвиток – це здійснення свого життя, врахування усіх можливостей, а не реалізація життя як даності. Особливу увагу С. Рубінштейн надавав цінностям, тому що саме в них відображається діалектика відношень людини зі світом [12].

К. Абульханова-Славська наголошує на тому, що свідомість особистості сприймає не світ в цілому, а те у ньому, що є необхідним для особистості і є для неї значимим, розглядає відношення світу і людини через поняття життєвої стратегії особистості. Стратегія життя визначає характер вирішення двох проблем у взаємодії людини зі світом: оцінки світу з точки зору потреб особистості, оцінки особистості з точки зору можливостей самовираження, самореалізації в світі. Вона є деяким універсальним законом, способом самоздійснення людини в різних сферах її життя. За К. Абульхановою-Славською, основними ознаками життєвої стратегії є: вибір способу життя, вирішення протиріччя «хочу-маю» і створення умов для самореалізації, творчий пошук [1].

Унікальність людини, за О. Коржовою, полягає в її способі активно брати участь у процесі життєдіяльності й, таким чином, «вибудовувати» власне буття, тобто бути його суб'єктом. Авторкою запропоновано концепцію людини як суб'єкта життєдіяльності, згідно якої людина розглядається як «творець власного життя», наголошується на ролі життєвої ситуації, яка є, на думку О. Коржової, посередником між світом і людиною та сприяє прояву суб'єктних властивостей. Вибір життєвих орієнтацій як життєве самовизначення розглядається нею як визначальний момент життєвого шляху особистості. Відтак, О. Коржова виділяє чотири базових особистісних типи згідно основних чотирьох типів життєвої позиції: перетворювач, гармонізатор, користувач, споживач життя [5].

В контексті нашого дослідження заслуговують на увагу погляди вітчизняного дослідника О. Кроніка. В його працях основним є питання про умови і способи здобуття людиною щастя, яке розуміється ним як форма переживання повноти буття, пов'язана із самоздійсненням. За словами автора: «це переживання виникає у разі перетворення мотивації людини до світу в нескінченно велику величину» [6; с.23]. Останнє відбувається за наявності дуже високої оцінки людиною значущості світу і своїх можливостей у цьому світі. Автор виділяє психологічні засоби здобуття щастя, які розуміє як способи саморегуляції людиною своєї мотивації до світу, вони включають в себе, перш за все, посилення людиною значущості світу і посилення своїх можливостей. На їх основі утворюється чотири відносно незалежних принципи саморегуляції людиною своєї мотивації до світу: максимізація корисності, мінімізація потреб, мінімізація складності, максимізація здібностей.

Принцип максимізації корисності світу (стиль життя – гедонізм) – полягає в прагненні людини до максимально корисних об'єктів, що повністю задовольняють її потреби і одночасно прагнення до пошуку позитивно забарвлених емоційних переживань різної інтенсивності. Принцип мінімізації потреб (стиль життя – аскетизм) проявляється в прагненні людини до зменшення інтенсивності (ступеня напруги) потреб. Таке прагнення може мати місце у випадку, коли власне задоволення потреб не є можливим. Принцип мінімізації складності (споглядальний стиль життя) характеризується прагненням людини до спрощення свого світу в цілому і до спрощення конкретних об'єктів-цілей її різноманітної діяльності. Це прагнення може актуалізуватися у тих випадках, коли складність мети перевищує рівень здібностей людини, або коли в масштабах наявного у людей часу мета є важкодосяжною. Четвертий принцип саморегуляції людиною своєї мотивації до світу – принцип максимізації здібностей – полягає у прагненні людини до всебічного розвитку та самовдосконалення у духовному та фізичному плані, до самореалізації особистості.

Ставлення людини до можливих способів здобуття щастя формують особливого роду установки – евдемонічні установки. Автор виділяє чотири їх типи: гедоністичні, аскетичні, діяльні, споглядальні. Ці установки, на думку О.Кроніка, «є тим психологічним «матеріалом», на базі якого виникають індивідуальні уявлення про шляхи здобуття щастя, що включають як те, де, в якій області об'єктивної діяльності особистість прагне до самоздійснення, так і те, як, за допомогою яких саме психологічних засобів вона намагається це зробити» [6; с. 35].

В теоріях, які розуміють образ світу як життєвий світ особистості, аналізуються характеристики, що стосуються потребнісно-мотиваційної сфери особистості та її адаптивних можливостей. Зокрема, Ф.Василюк, виділені ним типи життєвого світу (життєвого простору) співвідносять з так званими центральними життєвими принципами (принципами існування). Тип життєвого світу і відповідний йому життєвий принцип характеризують спрямованість особистості. В основу типологічного аналізу Ф. Василюк поклав виділення в життєвому світі внутрішнього і зовнішнього аспектів (внутрішнього і зовнішнього світу). Внутрішній аспект може бути простим або складним, а зовнішній – легким або важким. У результаті можна виділити чотири типи життєвого світу: простий і легкий (інфантильний); простий і складний (реалістичний); складний і легкий (ціннісний); складний і важкий (творчий) [3].

Актуальною для нашого дослідження також є типологія життєвих програм, запропонована Р. Ахмеровим, який виділяє дві життєві програми особистості: соціально-психологічну адаптацію до соціуму (заохочувану суспільством) і самореалізацію – що не завжди збігається з програмою соціально-психологічної адаптації особистості до соціуму. Програма самореалізації часто може і не усвідомлюватися особистістю.

Життєва активність особистості може знизитися за умови переживання того, що програма адаптації не сприяє самореалізації, і виявлятися в переживанні смислоутрати, в біографічних кризах [2].

В. Ключко, розглядаючи людину як складну відкриту систему, що самоорганізується, стверджує, що людина включає в себе наступні компоненти: суб'єктивний (образ світу, що становить для людини його дійсність), діяльний (спосіб життя людини в її дійсності), «саму дійсність – багатовимірний світ людини як онтологічну підставу її життя, що визначає сам спосіб життя і визначається нею» [4, с.19]. У контексті цих міркувань В. Ключко описує психологічні координати життєвого світу і виділяє такі типи: люди, центровані на предметному рівні («предметники»), люди, фіксовані на смислового рівні («смысловики»), люди, життєвий простір яких центрований на ціннісних координатах («ціннісники»).

Описані вище типології стосуються індивідуального життєвого світу. Однак на індивідуальний життєвий світ накладається структура життєвих світів, які утворюються у певних спільнотах людей, у зв'язку з цим звернемося до теорії життєвих світів, яка запропонована Д. Леонтьєвим. Його ідея полягає в тому, що існує три базових типи, що розрізняються за ставленням до світу: традиціоналістський, гедоністичний і прогресистський життєві світи. У першому випадку, основним принципом є підпорядкування індивіда суспільству, інтересам цілого, нормі. У другому значимим є тільки сьогодення, «тут і зараз», а співвідношення індивіда і суспільства має характер паразитизму. Третій життєвий світ характеризується спрямованістю в майбутнє, його принципом стає самореалізація – особистий внесок в життя суспільства. Цей життєвий світ можна позначити як «прогресистський»; відносини індивіда і суспільства ґрунтуються не на підпорядкуванні або протистоянні інтересів, а на тому, що індивід бере на себе вираження перспективних інтересів суспільства і займає стосовно нього певною мірою позицію лідера. Він створює те, чого немає в суспільстві, спрямовує або просуває суспільство [8].

Центральною категорією, в якій знаходить відображення будь-який життєвий світ, є категорія вибору. І цей вибір буде різним у життєвих світах (образах світу) різного типу. Сене вибору полягає у визначенні оптимального шляху здійснення життя, спрямованого на досягнення певного результату. Для того, щоб зробити це, людина повинна володіти активною життєвою позицією. Активність життєвої позиції характеризує здатність особистості керувати подіями свого життя, активно в них втручатися. Д. Леонтьєв виділяє чотири типи життєвої позиції: дієва – характеризується усвідомленістю та активністю, людина усвідомлює плин свого життя, здатна зайняти до нього активну позицію і керувати нею; імпульсивна – за якої виражена активність і відсутня при цьому усвідомленість, в результаті життя стає хаотичним; споглядальна – характеризується усвідомленістю і відсутністю активності; страждальна – відсутність усвідомленості та активності стосовно свого життя, повне пасивне підпорядкування обставинам. Відтак, кожний тип життєвої позиції - це своєрідне відображення образу світу, життєвого світу, їх наслідок [8].

Висновки та перспективи подальшого дослідження. Отже, можна констатувати той факт, що на сучасному етапі розвитку психологічної науки дослідниками активно розробляється ідея єдності сприйняття світу і оцінки особистістю своїх можливостей у ньому як основи для вибору певних стратегій взаємодії з об'єктивною реальністю, як психологічної основи самореалізації особистості. Відтак, образ світу виступає базовою індивідуальною характеристикою особистості, цілісним особистісним феноменом, що відображає суб'єктивну інтерпретацію реальності, є основою життєдіяльності, відображає індивідуальний суб'єктивно-перетворений та структурований досвід людини в її неповторних зв'язках з оточуючим світом. З певним типом образу світу (життєвого світу) люди проявляють активність чи пасивність життєвої позиції, і тому в цьому контексті перспективу подальшого дослідження ми бачимо в розробці поняття та експериментальному дослідженні життєтворчого образу світу.

Список використаних джерел

1. Абульханова-Славская К.А. Стратегия жизни / К.А. Абульханова-Славская. – М.: Наука, 1991. – 247 с.
2. Ахмеров Р.А. Жизненные программы личности / Р.А. Ахмеров // Наука и практика. Диалоги нового века: Материалы междунар. научно-практической конференции. Часть 1. – Наб. Челны: Изд-во Камского гос. политехнич. ин-та, 2003. – С. 3-4.
3. Василюк Ф.Е. Психология переживания / Ф.Е. Василюк. – М.: Изд-во Московского университета, 1984. – 250 с.
4. Ключко В.Е. Самореализация личности: системный взгляд / В.Е. Ключко, Э.В. Галажинский. – Томск: Издательство Томского университета, 2005. – с. 137.
5. Коржова Е.Ю. Типология жизненных ориентаций на основе субъектного подхода к личности / Е.Ю. Коржова // Психология человека в современном мире: материалы Всероссийской юбилейной научной конференции, посвященной 120-летию со дня рождения С.Л. Рубинштейна, 15-16 октября 2009 г. – М.: Изд-во «Институт психологии РАН», 2009. – Т.1. – С.184-190.
6. Кроник А.А. Каузометрия: Методы самопознания, психодиагностики и психотерапии в психологии жизненного пути / Р.А. Ахмеров, А.А. Кроник. – М.: Смысл, 2003. – 284 с.
7. Леонтьев А.Н. Образ мира / А.Н. Леонтьев / Избранные психологические произведения. В 2-х т. Т. II. – М.: Педагогика, 1983. – С. 251–262.
8. Леонтьев Д.А. К типологии жизненных миров / Д.А. Леонтьев // 2 Всероссийская научно-практическая конференция по экзистенциальной психологии: материалы сообщений / под. ред. Д.А. Леонтьева. – М.: Смысл, 2004, С. 114-116.

9. Лэнгле А. Person. Экзистенциально-аналитическая теория личности / А. Лэнгле. – М.: Генезис, 2009. – 159 с.
10. Мэй Р. Открытие Бытия / Р. Мэй. – М.: Институт Общегуманитарных Исследований, 2004. – 250 с.
11. Рубинштейн С.Л. Человек и мир / С.Л. Рубинштейн. – М.: Наука, 1997. – 191 с.

References

1. Abul'hanova-Slavskaja K.A. Strategija zhizni / K.A. Abul'hanova-Slavskaja. – М.: Nauka, 1991. – 247 s.
2. Ahmerov R.A. Zhiznennye programmy lichnosti / R.A. Ahmerov // Nauka i praktika. Dialogi novogo veka: Materialy mezhdunar. nauchno-prakticheskoy konferencii. Chast' 1. – Nab. Chelny: Izd-vo Kamskogo gos. politehnich. in-ta, 2003. – 3-4 s.
3. Vasiljuk F.E. Psihologija perezhivaniya / F.E. Vasiljuk. – М.: Izd-vo Moskovskogo universiteta, 1984. – 250 s.
4. Klochko V.E. Samorealizacija lichnosti: sistemnyj vzgljad / V.E. Klochko, Je.V. Galazhinskij. – Tomsk: Izdatel'stvo Tomskogo universiteta, 2005. – 137 s.
5. Korzhova E.Ju. Tipologija zhiznennyh orientacij na osnove sub"ektnogo pohoda k lichnosti / E.Ju. Korzhova // Psihologija cheloveka v sovremennom mire: materialy Vserossijskoj jubilejnoj nauchnoj konferencii, posvjashhennoj 120-letiju so dnja rozhdenija S.L. Rubinshtejna, 15-16 oktjabrja 2009 g. – М.: Izd-vo «Institut psihologii RAN», 2009. – Т.1. – 184-190 s.
6. Kronik A.A. Kauzometrija: Metody samopoznanija, psihodiagnostiki i psihoterapii v psihologii zhiznennogo puti / R.A. Ahmerov, A.A. Kronik. – М.: Smysl, 2003. – 284 s.
7. Leont'ev A.N. Obraz mira / A.N. Leont'ev / Izbrannye psihologicheskie proizvedenija: V 2-h t. Т.ІІ. – М.: Pedagogika, 1983. – 251 – 262 s.
8. Leont'ev D.A. K tipologii zhiznennyh mirov / D.A. Leont'ev // 2 Vserossijskaja nauchno-prakticheskaja konferencija po jekzistencial'noj psihologii: materialy soobshhenij / pod. red. D.A. Leont'eva. – М.: Smysl, 2004, 114-116 s.
9. Ljengle A. Person. Jekzistencial'no-analiticheskaja teorija lichnosti / A. Ljengle. – М.: Genezis, 2009. – 159 s.
10. Mjej R. Otkrytie Bytija / R. Mjej. – М.: Institut Obshegumanitarnyh Issledovanij, 2004. – 250 s.
11. Rubinshtejn S. L. Chelovek i mir / S.L. Rubinshtejn. – М.: Nauka, 1997. – 191 s.

Резюме. Стаття посвящена теоретическому исследованию психологических особенностей формирования образа мира в контексте проблемы самореализации человека и его мировосприятия, проанализированы особенности фундаментальных экзистенциальных мотиваций, жизненных стратегий, жизненных ситуаций, жизненной позиции, жизненных программ, жизненного мира личности, принципы саморегуляции мотивации к миру.

Ключевые слова: образ мира, экзистенциальная мотивация, праинтенциональность, субъектное развитие, жизненный мир, жизненная стратегия, жизненная программа, жизненная ситуация, жизненная позиция, принципы мотивации к миру.

Summary. This article provides a theoretical study of psychological peculiarities of the image of the world forming from the perspective of personality self-fulfillment and his/her worldview, peculiarities of basic existential motivations, life strategies, life situations, life programs, personality life-world, principles of self-regulation of motivation to the world.

Key words: image of the world, existential motivation, great intentionality, subjective development, life-world, life strategy, life program, life situation, life position, principles of motivation to the world.

УДК 159.937.22:[159.9:331.54]

І.А. ДРУЖИНИНА

ЕМПАТИЯ У СИСТЕМІ ПРОФЕСІЙНО ВАЖЛИВИХ ЯКОСТЕЙ МАЙБУТНІХ ПСИХОЛОГІВ

У статті аналізуються підходи до вивчення феномену емпатії, розкривається місце емпатії серед професійно важливих якостей психологів, обґрунтовується важливість розвитку емпатії у процесі професійно-особистісного становлення майбутніх фахівців у галузі психології.

Ключові слова: емпатія, професійно важливі якості, майбутні психологи.

Постановка проблеми. Останнім часом у психологічній науці спостерігається посилення уваги до методологічних, теоретичних, прикладних проблем, пов'язаних з підготовкою практичних психологів. Причиною цього інтересу є дефіцит теоретико-експериментальних розробок, присвячених вдосконаленню практичного навчання студентів-психологів, яке б орієнтувалось на формування професійних якостей, важливих для роботи в різних закладах та з різними категоріями клієнтів.

На сьогоднішній день навчальні плани психолого-педагогічної галузі знань більше зорієнтовані на розвиток інтелектуально-комунікативних умінь студентів, тобто засвоєння наукових теорій та концепцій розвитку, формування здатності будувати конструктивні міжособистісні взаємини тощо. Поза належною увагою залишається проблема особливостей та механізмів формування професійно важливих якостей, специфічних та